

SPRUIJT OVER EEN NIEUW KLOKKENSPEL VOOR BREDA (folio 105-116)

folio 105-115:

Resolutie
aangaande het gieten van een klokken-spel
binnen de stad
Breda
A° 1723.

Overmits de Magistraat der stad Breda voorgenomen en geresolveert heeft, dat tot dienst, gerief en plaasier van alle borgeren ende ingesetenen deser stad, sonder onderscheijdt, en het ornament van de voorsz. stad in 't bijzonder, een nieuw klokken-spel in deser stadts Grooten Thooren sal aangelegt ende gemaakt werden, soo beloven ende verbinden wij ons alle hier onder geteijckent hebbende uijt eigen vrije wille, dat wij tot het maken van 't voorsz. klok-spel in handen van den Wel Ed. Heere Borgemeester Snellen ofte wel die gene dewelke uijt zijn Wel Ed. naam die penningen sal komen op te halen en te collecteren, overgeven en aantellen sullen 't gene een ijder van ons vrijwillig belooft en op dese lijste ingeteijckent heeft onder verbant als na regten, sullende gepermitteert werden aan die gene die een geheele klok tot het voorsz. klok-spel gelieven te geven, om haar naam, wapen etc. op deselve te mogen laten gieten.

was onderteijckent etc.

NB. Dit boven en onderstaande is alles in wissel-gelt te betalen binnen den tijd van drie maanden.

Memorie der klokken die alhier tot Breda noodig sijn tot het weder-maken van een klokken-spel

C	weegt	8196	lb	sijnde den bom
D		5750		de uurklok en sal hergoten worden uit de collecte.
E		4181		sijnde de kruijs klok
F		3035		sijnde de St. Barbara klok
G		2484		sijnde de Poort klok

NB. Dese bovenstaande klokken sijn alhier in den Thooren.

A	moet wegen omtrent en moet hergoten worden uijt de collecte. kost 4 ½ st p. lb van hergieten.	1400	lb
B	moet wegen omtrent en moet betaalt worden uijt de collecte. kost 14 ½ st. p. lb, belooft 754 guldens.	1040	lb
H	moet wegen omtrent moet betaalt worden uijt de collecte. kost 14 ½ st. p. lb, belooft 616 ¼ gl.	850	lb
c	moet wegen omtrent kost 14 ½ st. p. lb., belooft 507 ½ guldens, en sal gegoten werden ten kosten van dese naervolgende personen, namentlijk den notaris en procureur C. van Bommel, Adriaan Brockx, de Wed. P. Volders, de Wed. M. Roovers, Laurent ius van der Borst, hout-kooper, F. Heijblom, J. van Hees ewijk, C. Leeuwerk, de Wed. J. Melissen van Amersfoort, A. van den Broek, Adriaan J. van Gilse, Melis van Amersfoort.	700	lb
c#	moet wegen omtrent kost 14 ½ st. p. lb., belooft 449 ½ guldens, en sal gegeven worden door sijn hoogh. Willem, Prins van Hessen-Kassel.	620	lb
d	moet wegen omtrent kost 14 ½ st. p. lb., belooft 355 ¼ guldens, en sal gegeven worden door Mevrouw Bremans, Wed. wijlen de heer G. van Beek, raat en rentmeester van het Hoog Graaffelijk Stift Thorn Juffrouw Cornelia van Beek en de heer Petrus van der Creke.	490	lb
d#	moet wegen omtrent kost 14 ½ st. p. lb., belooft 319 guldens, en sal gegeven worden door het Brood-makers Gilde.	440	lb

e	moet wegen omtrent kost 15 ½ st. p. lb., beloopt 286 ¼ guldens, en sal gegeven worden door het Brandewijn Stookers Gilde, sijnde regenten en dekens de navolgende J. van Amersfoort en J. Vermeulen, oudermans, C. Provo, Ad Basen, Ad Havermans en Corn. Jac. Stickers.	370	lb
f	moet wegen omtrent kost 15 ½ st. p. lb., beloopt 240 ¼ gl., en sal gegeven worden door het Wijnkoopers Gilde, W. van Gool en P. Beeris, dekens, G. Cauwenberchs, Cornelis van de Leur, P.J. Loeff, oudermans.	310	lb
f#	moet wegen omtrent kost 15 ½ st. p. lb., beloopt 209 ¼ gl., en sal gegeven worden door het Schippers Gilde, W. Fijnenbuijk, W. Appels, dekens, W. Rijcke, oude man.	270	lb
g	moet wegen omtrent kost 1 gl. p. lb en sal gegeven worden door den Wel Ed. Heer Borgemeester P. Snellen.	234	lb
g#	moet wegen omtrent kost 1 gl. p. lb. en sal gegeven worden door de Heeren Croijzer, Van Son, De Bons, Steurman, den griffier en secretaris.	204	lb
a	moet wegen omtrent kost 1 gl. p. lb. en sal gegeven woren door de Heeren Capiteijnen der Borgerije.	172	lb
b	moet wegen omtrent kost 1 gl. p. lb. en sal gegeven worden door de Hr. en Mr Anth. van Buerstede, Johan A. Noest, F.J. Michg orius, C.R. van Goor en J. Pesser.	156	lb
h	moet wegen omtrent kost 1 gl. p. lb. en sal gegeven worden door de Heeren en Mr C. van Riethoven, P. Stickers, P.G. en C.L. Montens..	128	lb
c ¹	moet wegen omtrent kost 1 gl. p. lb. en sal gegeven worden door den Heer Johan van Riethoven.	108	lb
c ¹ #	moet wegen omtrent kost 1 gl. p. lb. en sal gegeven worden door den Heer Pieter Jacob Calckberner.	98	lb
d ¹	moet wegen omtrent kost 1 gl. p. lb. en sal gegeven worden door den Wel Ed. Heer S tadhouder P. van Bernaige.	83	lb
d ¹ #	moet wegen omtrent kost 1 gl. p. lb. en sal gegeven worden door de Heeren doctor L.B. Noortberg en den Heer Ontfanger T.E. van Goor.	78	lb
e ¹	moet wegen omtrent kost 1 gl.p. lb. en sal gegeven worden door den Wel Ed. Heer President G. van Bernaige.	64	lb
f ¹	moet wegen omtrent kost 1 gl. p. lb. en sal gegeven worden door den Ed. Heer Mestral .	53	lb
f ¹ #	moet wegen omtrent kost 1 gl. p. lb. en sal gegeven worden door den Heer en Mr. Be mard Decker.	46	lb
g ¹	moet wegen omtrent kost 1 gl. p. lb. en sal gegeven worden door den Heer Johan Francis Stickers.	38	lb
g ¹ #	moet wegen omtrent kost 1 gl. p. lb. en sal gegeven worden door den Heer Oud Borgemeester Carel van der Heijden.	36	lb
a ¹	moet wegen omtrent kost 1 ¼ gl. p. lb. en sal gegeven worden door den organist Jacobus Zeemans.	33	lb
b ¹	moet wegen omtrent kost 1 ¼ gl. p. lb. en sal gegeven worden door den Heer Adriaan van Buerstede.	30	lb
h ¹	moet wegen omtrent kost 1 ¼ gl. p. lb. en sal gegeven worden door den organist Jacobus Zeemans	28	lb
c ²	moet wegen omtrent kost 1 ¼ gl. p. lb. en sal gegeven worden door den organist Jacobus Zeemans.	26	lb

c ² #	moet wegen omtrent kost 1 ¼ gl. p. lb. en sal gegeven worden door de heer A. van der Schilde.	25	lb
d ²	moet wegen omtrent kost 1 ¼ gl. p. lb. en sal gegeven worden door den organist Jacobus Zeemans.	23	lb
d ² #	moet wegen omtrent kost 1 ¼ gl. p. lb. en sal gegeven worden door den Ed. Heer ...de Beauvesier.	21	lb
e ²	moet wegen omtrent kost 1 ¼ gl. p. lb. en sal gegeven worden door den organist Jacobus Zeemans.	19	lb
f ²	moet wegen omtrent kost 1 ¼ gl. p. lb. en sal gegeven worden door den heer Post-meester J.F. Tromer .	17	lb
f ² #	moet wegen omtrent kost 1 ¼ gl. p. lb. en sal gegeven worden door den klokkenist Gregorius Herm. Zeemans en den school-meester Ad. Ketelaar.	17	lb
g ²	moet wegen omtrent kost 1 ¼ gl. p. lb. en sal gegeven worden door den rentmeester C. Kamerling.	16	lb

NB. Dit bovenstaande soude een compleet klokken-spel wesen.

Den ondergeschreven in qualiteit als borgermeester deser stadt Breda, authoriseert hier mede Mr. Jacobus Zeemans, organist en klokkenist, omme in dese stadt Breda, tot het formeren en perfectioneren van een bajaart of klokken-spel de verdere vrijwillige inteykening te laten doen als mede omme soodanige penningen (die contant ofte daar toe gegeven worden) te ontfangen, mist dat die alle ingeteijckent sijn op de generale lijst, omme alsoo die penningen behoort te konnen verantwoorden.

actum Breda, desen 13 Meij 1723
(was getekent) P. Snellen

folio 116:
[blanco]

COMMENTAAR OP EEN NIEUW KLOKKENSPEL VOOR BRED A

De tekst die Spruijt op deze pagina's publiceert, is een transcriptie van een gedrukt pamflet dat de stad Breda op 13 mei 1723 liet verschijnen. Voor wat de spelling aangaat, is deze transcriptie bepaald niet vlekkeloos. Dat aspect laten wij echter rusten. De voorgeschiedenis van deze beiaard is de volgende.⁵⁹

Op 4 juli 1685 werd met klokkengieter Melchior de Haze uit Antwerpen een contract gesloten voor levering van een carillon van vijftwintig klokken ter vervanging van het bestaande dat vermoedelijk uit 1592 dateerde. Overigens was stadhouder Willem III daar *niet weinig misnoegt* over. Het geld had wel voor betere doeleinden gebruikt kunnen worden. Hij sprak dan ook van *onnoodige ende ongepresseerde onkosten*. Maar het klokkenspel was geen lang leven beschoren, want op 11 mei 1694 sloeg de bliksem op de toren. Toren, luidklokken, slagklokken en beiaard gingen roemloos ten onder.

Eenmaal met de herbouw van de toren begonnen, ging men voortvarend met het nieuw gieten van de luidklokken alsmede de beide slagklokken voor het uurwerk te werk. In 1694 kreeg namelijk Paschier

Melliaert uit Antwerpen, die vermoedelijk een leerling van de inmiddels overleden Melchior de Haze was, opdracht voor het gieten van een uur- en halfuurklok alsmede vijf luidklokken. Het totaalgewicht was 27.300 pond. Maar bij aflevering ontstond een conflict over de kwaliteit. De gieter hield er dan ook een proces aan over!

De beiaard zou pas in 1723 aan de orde komen en bovendien op een bijzondere manier. Burgers en ingezetenen werd niet gevraagd een schenking voor de nieuwe beiaard te doen, een werkwijze die allermist ongebruikelijk was,⁶⁰ neen zij konden een klok adopteren in ruil voor de mogelijkheid hun naam en eventueel hun wapen op de desbetreffende klok te laten gieten. En dat was in die tijd een grote nieuwigheid! Maar wél succesvol, want blijkens de gedrukte intekelijst waren alle klokken verkocht waarbij weliswaar sommige zware klokken aan een groep personen, maar toch. Het spel werd besteld bij de Antwerpenaar Willem Witlockx, de opvolger van Melchior de Haze, hoewel niet zijn leerling.

De Witlockx-beiaard is in 1928 ten onder gegaan toen

via de Koninklijke Eijsbouts te Asten een nieuw spel door Gillett & Johnston uit Croydon werd geleverd. Veel oude klokken overleefden dit niet, althans in de beiaard. Sommige kregen namelijk elders een functie als luidklok dan wel als slagklok. Ook de luidklokken waren het slachtoffer. Uiteindelijk bleven van Paschier Melliaert twee klokken uit 1694 bestaan, namelijk de zware bes en de es¹ die beide in de nieuwe beiaard

werden opgenomen. Bovendien kreeg de bes ook een functie als luidklok toegewezen. Van Willem Witlockx bleven slechts vier klokken gespaard (g¹ t.m. bes¹). Deze historische klokken hangen nog steeds in de toren, tezamen met elf van Gillett & Johnston (c¹, d¹, e¹ t.m. fis¹ en c² t.m. f¹) die de oorlog overleefden⁶¹ en nadien aangevuld met klokken van Eijsbouts.

Voetnoten

59. J.F. Corstens, *Het carillon op den Grooten Toren*. In: *Sinte Geertruydsbronne*, jg.3, 1926, blz.95-104 en 128-131; Jacques Maassen, *Klokken en klokkenspelers te Breda, 1501-1725*. In: *Jaarboek van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Stad en Land van Breda "De Oranjeboom"*, deel 28, jg.1975, blz.56-94.
60. Zie bijvoorbeeld Rinus de Jong, André Lehr & Romke de Waard, *De Zingende Torens van Nederland* (Ned. Klokkenspel-Vereeniging, 1966-1976), s.v. Hasselt Ov.
61. Twee gespaarde discant-klokjes van Gillett & Johnston (bes² en f²) werden niet in de Eijsbouts-beiaard opgenomen.